

Daarmee heeft het „tot geloof“ zich ontpopt in een praegnantie die het aanvankelijk nog niet te zien gaf. Het blijkt niet minder in te houden, dan dat de heidenen bij God op de eerste plaats zijn gekomen en de Joden op de tweede. Dat wil dus zeggen, dat de Heere nu de erfenis onder Zijn twee kinderen precies andersom gaat verdeelen dan oudtijds (vgl. Deut. 32:8).

Maar kan God dan zo maar Israël, dat toch de oudste brieven heeft en daarmee ook nadrukkelijk zwaait, negeren? Hoe kan de Heere Zijn eerstgeborene passeeren?

„Wel“, zegt Paulus, „dat is zoo de stijl van Gods verkiezing. Zie maar naar de tent van Izaak. Ook daar draagt de Heere de rechten, aan eerstgeboorte verbonden, over op den tweeden zoon!“

De soevereine omkeering van de historisch gegeven orde, door den Heere toegepast bij den aanvang van Israël's eigen geschiedenis, ziet Paulus als de verklaring van het „tot geloof“, zooals het hem te prediken is opgedragen, en dat zijn volksgenooten zoo revolutionair vinden.

En nu alweer: men moet Gode niets ongerijmds toeschrijven. Hij heeft Ezau niet uitgesloten van de zaligheid. Het gaat bij Ezau niet om den „eeuwigen staat“ van een persoon, maar om de historische (en tijdelijke) plaats van een volk. En zoo ook nu: God heeft Israël niet zonder meer verstooten (Rom. 11:1, 2), maar toont Zich zelfs juist in de toebereiding van heidenen tot hun behoud genegen.²⁾

Alleen maar: evenals Ezau zijn plaats moest kennen als mindere van Jacob, evenzoo moet Israël zich voortaan scharen achter de heidenen.

Paulus heeft zijn broeders naar het vleesch harde dingen gezegd, maar tegelijk ook heerlijke woorden aan het adres van de geloovige heidenen.

Welk resultaat heeft dit gehad?

Het valt eenigermate na te gaan. De ongehoorzaam in Judea (vgl. 15:31) mogen dan dezen brief al niet gelezen hebben, van Paulus' hier uiteengezette standpunt waren ze wel op de hoogte. Deze Hebreërs hebben wel in den wind geslagen de vermaning die tot hen als zonen van ouds (vgl. Hebr. 12:5) kwam, om niet te blijven hangen aan het Jeruzalem-van-nu, dat dienstbaar is met haar kinderen (Gal. 4:25); om niet door hun reactie op Gods verkiezing van de heidenen te vervallen in de zonde van Ezau (vgl. Hebr. 12:16); maar om zich te laten vergaderen tot het Jeruzalem-van-boven, dat aller moeder — óók de hunne — wil zijn (Gal. 4:26); om acht te geven op de verandering der tijden en zich niet meer te wanen aan den voet van den Sinai (vgl. Hebr. 12:18-21), maar in de gemeente die Paulus uit de heidenen vergaderde (in dienst van Christus) te begroeten de eerstgeborenen van den Nieuwen Dag (vss 22-24).

Want Paulus' vrees uit Rom. 15:31 blijkt niet ongegrond. Hij wordt gevangen genomen en men hoort zijn verdediging niet meer aan, zoodra hij over zijn zending tot de heidenen begint (Hand. 22:21, 22).

Dat was erg!

Maar is het niet even erg, dat wij, wie (als heidenen-van-ouds) de verkiezing als een heerlijk en zeker voorrecht hier wordt voorgelaten, met dit prachtige Schriftgedeelte vaak niet anders hebben gedaan dan er dogmatische theorieën in leggen, volgens welke het toch maar altijd de vraag blijft, ook al heb je de belofte, of je wel verkoren bent?

Of dan de dankbare erkenning, dat wij verkoren zijn, geen zorgeloze en goddelooze menschen kweekt? Het moest geen vraag zijn, waar daarin immers enkel de Schrift wordt nagesproken. Maar wil men het bewijzen: lees dan dezen brief niet half, maar helemaal. Want Paulus zegt ons ook in het vervolg, dat de tijd van onze verkiezing afloopt, wanneer God Zich nogmaals tot Zijn oude volk zal wenden (vgl. 11:25, 26). En dit besef, dat het nu nog de tijd van het welbehagen is, drijft er juist toe, dezen dag der zaligheid waar te nemen, opdat we niet tevergeefs de genade der verkiezing ontvangen hebben (vgl. 2 Cor. 6:1, 2).

En daarom: de openbaring der verkiezing heeft niets van de aankondiging van een fatum, veel meer van het stellen van een ultimatum.

Groningen.

D. HOLWERDA.

als die van Carl Hesedamm (Der Römerbrief beurtheilt und gedeutet, Erlangen-Leipzig 1891; men zie vooral de „klipkaart“ op pag. 14), maar krijgen we ook positief bewondering voor de prachtige en grootsche harmonie van dit werk des Geestes.

²⁾ Dit heb ik nader trachten toe te lichten in de 19de schets van het bundeltje „O Diepte des Rijkdoms“.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Goethe leefde in dagen, die in veel gelijken op onze tijd.

Na schrikkelijke jaren van revolutie en oorlogen, de vrucht van de aanvaarding der ongeloofttheorieën, toen de boosheid der menschen zich had uitgemaakt, verhiel de humanist zich weer, poehend op de goed-

heid van den mensch, en zijn kracht zichzelf te verlossen.

Daarom is inzonderheid zijn Faust leerzaam.

Want wij hebben ergere uitspattingen en ellenden beleefd, maar de hoogmoed van den humanistischen mensch, die thans het liberalistisch geweld voor het socialistische verwisselde, klom hooger nog dan ooit.

Wat hij in den kleinen kring der enkele natien niet kan verrichten, zal thans in een vereenigd Europa en straks in een wereldeenheid zeer goed kunnen geschieden. En zelfs uit antirevolutionairen kring vernemen wij, dat wij Europeesch, en in den kring der valsche kerk, dat wij oecumenisch moeten leeren denken.

De „Raad van Europa“ heeft opnieuw de „mensenrechten“ vastgesteld, maar nog in beraad gehouden en feitelijk verworpen het recht op den eigendom, naar het achtste gebod een der grondslagen van het economisch leven; en het recht der ouders, om de opvoeding van hun kinderen te bepalen, wat verwerping van het vijfde gebod beteekent.

Het moet wat wennen, leert ons „Trouw“, en dat zal wel waar wezen.

De Christelijk-historische afgevaardigde in Straatsburg vond de verheerlijking van een Voltaire door den voorzitter Herriot alleen maar stootend voor de Roomschen, een kleine oneffenheid. Men kan hieruit afleiden, hoe zwak de stem is geweest van diegenen, die de christelijke beginselen daar behoorden te belijden.

Goethe teekent ons nu de verwarring van zijn tijd. Hij heeft de menschheid, als zoovele hooggevoelende humanistische wijzen, zijn verachting en hoon niet gespaard. Hij zei eens: ik zie den tijd komen, waarin God geen vreugde meer aan de menschheid zal hebben, en Hij haar andermaal, weer eens, zal moeten verdoen om een nieuwe schepping er voor in de plaats te stellen.

Dit spreken bewijst ons in welke heidense gedachtenwereld Goethe leefde; hier niet eens de Grieksche wijsheid, maar die van de Babyloniërs en Perzen. Wie weten wil, wat dit zegt, moet maar eens goed bestudeeren de pas uitgekomen vierde aflevering van het tweede deel van prof. Schilder's „Heidelbergschen Catechismus“, als hij, tegenover de beschuldiging van het „rechtlijnig denken“, de Oostersche wereldbeschouwing teekent van den steeds doorgaanden, zich steeds weer repeteerenden cirkelgang, de cyclustheologie, waarin de wezenlijke werelden steeds weer opkomen uit de oerzee, en straks daarin ook weer verzinken.

Goethe geloofde den strijd tusschen chaos en kosmos, de eeuwige tegenstelling van het booze en het goede, het donker en het licht.

In den revolutietijd en ook daarna scheen de boosheid der menschen te overheerschen. Dit teekent Goethe in den Walpurgisnacht, — de nacht van 30 April op 1 Mei —, als, naar het heidensch volksgeloof, de duivel met zijn heksen feest viert op den Blocksberg.

In de dagen van Hitler's gelukten greep naar de macht, werd ik op een vakantieverblijf in Duitschland een uur lang onderhouden door een der Nazigrootten in die buurt, die mij vertelde hoe hij had bepaald, dat op de scholen en door de moeders aan de kinderen niet meer uit den Bijbel, doch veel van dien Blocksberg en zijn heksenwereld — oud Germaansche wijsheid, zei hij — moest worden verteld.

Nu, het Deutsche volk en Europa heeft wel weer een Walpurgisnacht beleefd en Goethe zag dat duivelswerk nog lustig gaande na de toenmalige vrijmaking.

Das drängt und stößt, das rutscht und klappert! Das zischt und quiert, das zieht und plappert! Das leuchtet, sprüht und stinkt und brennt.....

Van „klappern“ — reclamemaken — en „plappern“ — babbelen — gesproken, beleven wij er in onze dagen niet veel van? Men denke slechts aan de vele wereld- en oecumenische congressen en synoden, of aan den Raad van Europa en zoo.

Teekenend ook voor onzen tijd is het optreden van Faust en zijn duivelschen verleider aan het hof des keizers, die door zijn spijlucht en zucht tot vermaak zijn volk op den rand van het bankroet bracht. De nar des keizers is, naar men meent, op de trap verongelukt, en de duivel dient zich nu bij den vorst als nar aan.

Alles klaagt aan het hof over geldgebrek, maar dan wijst Mefistofeles den keizer zoo welsprekend op de schatten, die in de aarde schuilen, dat deze wel aanstonds aan het graven zou gaan.

Dit is niet noodig, zegt Mefistofeles, en hij bewerkt daarna, dat in de maskerade, die volgt, en waarin de keizer Pan verbeeldt, die de wereld algeheel beheerscht, een wet wordt onderteekend, die het papiergeld in plaats van het harde geld verordent. En direct daarop wordt het hof en het volk overstromd met de papieren, die alleen maar waarde zullen hebben; en er is een groote rijkdom allerwege, die tot allerlei uitspatting aanleiding geeft. De staat schijnt gered met dat valsche geld, zooals Mefistofeles later spottend zegt. Het wordt een wilde wereld, en wij hooren maar van twee verstandige lieden: de Bannerheer, die met dat valsche geld zijn hypotheek aflaat en de teruggekeerde nar, die er een kasteel, weiden en vee voor koopt.

De duivel zegt dan tenslotte: en wie twijfelt nu nog aan het verstand des narren?

Maar op dien tijd volgt natuurlijk groote ellende, een tegenkeizer staat op, en Mefistofeles raadt tot den oorlog, dien hij beheerscht en wint.

Adolf Trendelenburg, die in 1921 een verklaring

van Goethe's Faust uitgaf, zegt: hebben wij Duitschers nu niet ondervonden wat dat papiergeld, met de inflatie tengevolge, voor een volk beteekent?

En wij mogen wel eens bedenken, waarheen ook nu die staatspapiermolen ons zal voeren. Onze minister van financiën mag Goethe's Faust wel eens goed bestudeeren. Vooral deze keizerscène.

Ik doe uit den Faust hier en daar slechts een greep.

En wijs nu op Goethe's misbruik der Heilige Schrift.

Goethe werd opgevoed in een pietistisch huisgezin, waar de vroomheid een zeer mystiek karakter droeg. Later in Frankfurt, waar het pietisme met de magie druk beoefend werd, ook door de vrome Jonkv. von Kletterer, sprak Goethe zelfs van zijn bekeering. Wie kent niet zijn bekentenissen van een schoone ziel?

Maar als zijn vrienden hem waarschuwen tegen Pelagius, verklaart hij, dat diens leer hem zeer wel lijkt. De mensch is goed.

Goethe heeft het Woord des Heeren leeren kennen, maar hij ergert zich aan den Bijbel. Hij ergert zich aan den Christus der Schriften. Hij spreekt van God, en bedoelt het hogere van den mensch. En God is liefde zegt hij. God wil geen bloed. En moge de kerk verdoemen, en op aarde de duivel heerschen, in den hemel vergeeft God alle kwaad na kleine boete.

Het misbruik, dat Goethe van de Schrift maakt is zeer ergerlijk en het verbaast mij, dat J. H. Gunning Jr. die Goethe's Faust hoog verheft, in zijn Fauststudie geenerlei blijk geeft zich daaraan te hebben gestooten.

Ik wil een paar voorbeelden noemen.

Daar was in Goethe's dagen een strijd onder de geleerden over het ontstaan der wereld. Daar waren Vulcanisten, die aan het vuur en geweldige catastrofes dachten, en Neptunisten, die een meer zachte, geleidelijke ontwikkeling voorstonden. Goethe voegde zich het liefst bij laatstgenoemden. En hij drijft den spot met de Vulcanisten. Hij laat de leer der Vulcanisten steunen door des duivels satyre. Mefistofeles vertelt, dat hij bij de schepping is geweest en dat God de duivelen in de aarde had opgesloten, maar die duivelen begonnen zoo te hoesten, dat de aardkorst spleet en zij konden opstijgen hoog in de lucht. En bij zulk een spot wordt nu gezegd: het geheimenis is ons later verklaard. Nl. in Efeze 6:12: „Want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht“.

Dat is Goethe's humor, zegt Trendelenburg.

Het is een vreeselijk misbruik der Schrift.

En erger is nog, wat de dichter aandurft, als hij Mefistofeles den krijg doet leiden, die daartoe drie geweldigen oproept tot hulp; drie wezens met ruwe oermenschenkracht.

Die geweldigen zijn dan de drie helden Davids van 2 Samuel 23:8, die in de vertaling van Luther heeten: Jasobeam, Eleasar en Samma. Goethe noemt den eersten Rausebold, gierig naar menschenbloed, den tweeden Habebald, gierig naar geld, den derden Haltefest, die het verkregene weet vast te houden.

Maar nog erger wordt het, als dan die Haltefest de tent van den overwonnen tegenkeizer gaat berooven en dan tot zijn hulp heeft een lichtekooi Eilebeute. Hier wordt toch gezinspeeld op Jesaja 8, waar de profet profeteert van de roede der Assyriërs, waarmede Israël zal worden getuchtigd. De naam Eilebeute is ontleend aan Luther's vertaling. Jesaja zal toch zijn zoon die hem geboren zal worden, noemen Maher schalal chaz bas — zooals onze statenvertaling het zegt.

Prof. Ridderbos vertaalt dit als: Spoedig roof — jlijngs buit.

Ik sprak van Gunning's studie over Goethe's Faust, eigenlijk een verheerlijking, die ons doet zien hoeveel heidense filosofie er school in Schleiermacher's leer; in de ethische dwalingen.

Goethe geloofde in de schoonheid, het aesthetische, en dat is wel heel mooi en goed, maar, zegt Gunning, daar moet dan nog het zedelijke bij en dan is alles waar. Als het uit het natuurlijke maar in het geestelijke wordt overgezet.

„Er is tweërlei levensrichting, de aesthetische en de zedelijke. Goethe, gelijk hij in den Faust zich teekent, behoort tot de eerste. De tweede, zoo zij waarlijk gevolgd wordt, neemt de eerste gereinigd in zich op. Daarom is Goethe's Faust een heerlijke profetie van de volle waarheid“.

Maar nu moeten wij toch letten op het eind van het Faust-drama. Het is ongetwijfeld een van de geweldigste werken van den menschelijken geest. Met een verleidelijke schoonheid menigmaal, die vele harten heeft getroffen en — verleid.

Maar Faust krijgt ten slotte de gelegenheid de wereld te bouwen, die hij winnen wil. Hij ontvangt als loon voor zijn hulp in den oorlog, dien de keizer door satanische kunsten winnen mocht — wat, en dit teekent Goethe's verhouding tot de Roomsche kerk, door den bisschop wel wordt afgekeurd, maar zóó, dat hij uit de boete des keizers daarover zooveel mogelijk stoffelijke winst voor de kerk trekt —, een breed strand ter bebouwing. Hij bereikt veel, maar een kapelletje van een paar eenvoudige lieden staat hem in den weg. Hij wil dat terreintje koopen, maar als dat niet lukt kunnen de duivelen het vernielen.

Herhaling, zegt Goethe, van de historie van Naboths wijngaard.

Faust wordt er voor gestraft met blindheid. Maar de honderdjarige geeft zich niet. Trotsch verheft hij